

Libya'da İstikrar Arayışı BM Girişimi ve Faiz Serrac Hükümeti

Emrah Kekilli

Giriş

Trablus merkezli Milli Genel Kongre (MGK) ve Tubruk merkezli Temsilciler Meclisi (TM) etrafında toplanmış silahlı ve sivil unsurlar arasında yaşanan siyasi kriz ve silahlı çatışmalara son vermek için Birleşmiş Milletler (BM) Libya Heyeti bir inisiyatif başlatmıştır. Libya'da çatışan tarafların uzun süren müzakereleri sonucunda Fas'ın Suheyrat kentinde 17 Aralık 2015 tarihinde BM Libya Heyeti'nin hazırladığı çözüm taslağı imzalanmıştır.

BM Libya Heyeti'nin hazırladığı çözüm taslağı çerçevesinde Ulusal Uzlaş Hükümeti teşkil edilmiştir. Uzlaş Hükümeti'nin üzerine oturduğu çözüm taslağına göre; TM, Libya Parlamentosu olacak, yasama ve denetleme erki olarak görevini

sürdürecektir. MGK, Devlet İstişare Meclisi (DİM)'e dönüşerek, istişare meclisi olarak görevini sürdürecektir. BM taslağına göre; her iki seçilmiş organın, yürütme erki olan Uzlaş Hükümeti'ni kabul etmesi gerekmektedir. Çünkü Uzlaş Hükümeti'nin dışardan dayatma ile değil de; Libya'daki seçilmiş aktörlerin onayı ile iktidar olmasının yolu buradan geçmektedir, aksi takdirde meşruiyet krizi ortaya çıkacaktır.

Ancak, MGK ve TM başkanlarının "Fas'ta BM taslağına imza atanlar bizi temsil etmiyor" yönündeki açıklamasıyla Libya siyaseti geçtiğimiz iki yılda oluşan siyasi tablodan farklı bir siyasi tablonun oluşacağı sürece girmiştir. Yeni oluşan siyasi tabloda, BM taslağı çerçevesinde oluşan Uzlaş Hükümeti'ni destekleyenler ve karşı

çıkanlar, şeklinde yeni bir denge ortaya çıkmıştır. Elbette bütün tarafların bütün yaşananları unutarak iki farklı saf şeklinde yeniden örgütlendiğini söylemek mümkün değildir, ancak Libya siyasetinin çehresi BM anlaşmasından sonra yeni bir şekil almış ve mevcut aktörlerin yeniden konumlanmaya başlamıştır.

Libya siyasetinin hali hazırdaki başat aktörü olan Uzlaş Hükümeti'nin başbakanı Faiz Serrac, başkanlık meclisi üyeleri ise Ahmed Maitig, Fethi el-Müçberi, Ali Ferac Katrani, Abdus-selam Kajman, Ömer el-Esved, Musa Köni Balkani Muhammed el-Mimari ev Ahmed Hamza Mehdi'dir. Başbakan ve başkanlık meclisi üyeleri ile birlikte kabine toplam yirmi kişiden oluşmaktadır. Hükümet, herhangi bir kararı başkanlık meclisi üyelerinin tamamının onayıyla almalıdır.

Ulusal Uzlaş Hükümeti ve Yerel Aktörlerin Siyasi Konumları

Geçtiğimiz iki yılda Libya siyasetinin şekillendiren en önemli aktörlerden Halife Haftar, en başından beri BM çözüm taslağına ve Uzlaş Hükümeti'ne karşı çıkmıştır. Haftar'ın Libya siyasetini okuması ve yorumlaması "terörle mücadele" başlığı altında şekillenmektedir. Libya'nın asıl sorununun terörle mücadele olduğunu, kendisinin de "Libya Ordusu Genel Kurmay Başkanı" olarak, TM'nin de siyasi

desteğıyle, "Libya'daki teröristlerle" mücadele ettiğini ifade etmektedir. Bu noktada Libya'daki IŞİD terör örgütü varlığına işaret ederek, Müslüman Kardeşler ve diğer İslami eğilimli grupları IŞİD ile özleştirmekte, IŞİD ile mücadelenin siyasi tarafının da Müslüman Kardeşler ile mücadele olduğunu ima etmektedir. Haftar ve etrafında oluşan koalisyon, Uzlaş Hükümeti oluşturulması yerine "Libya Ordusu'na" silah desteğı verilmesini talep etmektedir. Şu anda TM içerisinde onunla birlikte hareket edenler ve BM çözüm taslağının kendi güçlerini etkisizleştireceğini görenler Uzlaş Hükümeti'ne karşı tavır takınmaktadır.

Bu isimlerin başında TM Başkanı Ukeyla Salih İsa'yı zikredebiliriz. Salih, Haftar ile aynı düzlemde tavır takınmakla birlikte farklı bir söylem benimsemektedir. Söylem farklılığının nedenin Haftar'ın asker olması, Salih'in siyasetçi olması ile açıklayabiliriz. Aynı siyasi tavrı takınmalarını ise, yerel ve bölgesel aynı ittifaklar silsilesi içinde yer almaları ile açıklayabiliriz. İkisi arasındaki ilişkinin mahiyetini tespit etmek zor olmakla birlikte, Haftar'ın Tubruk'daki varlığının TM'nden önce olması ve TM'nin Halife Haftar'ı kırmızı çizgi olarak tanımlamasından hareketle hangisinin belirleyici olduğunu yorumlayabiliriz. Bunun

yanında Halife Haftar ve TM içindeki BM inisiyatifine karşı olanların, Uzlaş Hükümeti içinde de etkin olduklarını belirtmekte yarar var. Başkanlık Meclisi üyesi Ali Katrani'nin, Mehdi el-Ber'asi'nin Uzlaş Hükümeti'nde savunma bakanı olmasını protesto ederek çekilmesi ve halen bu tavrını sürdürmesi Haftar'ın kabine üzerindeki etkisi olarak yorumlanabilir. Çünkü Katrani'nin Haftar'a yakın olduğu, Ber'asi kabilesi ile Haftar arasındaki doğu bölgesinde ciddi sorunlar yaşandığı bilinmektedir.

Haftar'ın bu söylemi ile paralel olarak Türk ve Batı medyasında Halife Haftar'ın "Libya Ordusu Komutanı" karşısındakilerin ise "İslamcı terörist gruplar" olarak tanımlanması oldukça hatalıdır. Çünkü Haftar'ın darbe girişiminde bulunduğu konuşma metin olarak incelendiğinde, uluslararası literatürde İslamcı tanımlamasına bütünüyle uyduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Libya'daki durumu İslamcı gruplar ve karşıtları arasındaki mücadele olarak nitelemek doğru olmayacaktır. IŞİD gibi dışardan ithal terörist grup dışında Libya halkının dindarlığı ve din anlayışını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bu nedenle Haftar'ın "İslamcı teröristlerle" mücadele yerine "haricilerle mücadele" kavramını kullandığını, Müslüman Kardeşleri ise bunun siyasi

uzantıyı olarak yorumladığını görüyoruz. "Terör" kavramının ise bölgede Mısır'ın benimsediği "İslami terörlü mücadele" söylemini Libya'ya uyarlama gayreti ile kullandığını ifade edebiliriz. Bu nedenle Libya'daki çatışmanın Arap Baharı'nı gerçekleştiren ve değişim isteyen güçler ile Arap Baharı'nın getirdiği değişim rüzgarına direnenler arasında yaşandığını söyleyebiliriz. Bölgesel anlamda da Arap Baharı ile dillendirilen değişim taleplerine karşı olan ülkelerin, Libya'daki değişim isteyen aktörlerin karşısındaki bloğu desteklediğini ifade edebiliriz.

Halife Haftar'ın askeri operasyonları ve gergin siyasi ortamda, 25 Haziran 2014'te, yüzde 20 civarında bir katılımı gerçekleştirilen seçimlerle iş başına gelen TM,104 vekilin hazır bulunduğu bir oturumda 64 vekilin oyu ile bir önceki hükümetin Başbakanı Abdullah es-Sini'yi yeniden başbakan tayin etmiştir. Buradan anlıyoruz ki 200 vekilden oluşan TM en başından beri bir bütün olarak hareket etmemiştir, hali hazırda da etmemektedir. TM içerisinde 100 kadar vekil, Ulusal Uzlaş Hükümeti'ne destek verdiğini yazılı olarak açıklamıştır. Haftar'ın ve Salih'in öncülük ettiği grup ise BM inisiyatifi karşısında direnmeye devam etmektedir. Bu bloğun yerel düzeydeki gücünü, bölgesel güçlerden aldığı destek belirleye-

cektir. Bölgesel güçler ise Libya siyasetinin gidişatına göre; şu anda emniyet sibobu olarak gördüğü bu aktörleri desteklemeyi sürdürecektir ya da yavaş yavaş desteğini çekerek yeni aktörlerle yoluna devam edecektir.

Bu bağlamda BM çözüm taslağı imzalanmadan önce rakip olan Milli Genel Kongre ve Temsilciler Meclisi başkanları Uzlaşma Hükümeti'ne takındıkları tavır noktasında birbirine yaklaşmıştır. İki meclis başkanının temsilcileri Tunus'da bir araya gelerek BM inisiyatifini değerlendirmiş ve buna mukabil Libya inisiyatifi başlattıklarını ilan etmiştir. Bunun ardından iki lider önce Malta'da daha sonra Umman'da bir araya gelmiştir. Bu çerçevede MGK içinde Nuri Ebu Sehmeyn ve azınlıkta bir grup BM inisiyatifine karşı tavır almaktadırlar. Nuri Ebu Sehmeyn'e Trablus'ta destek veren silahlı grupların gücü halen belirsizdir. Buna karşı Trablus'taki Maitiga Havaalanını kontrol eden Abdurrauf Kara'nın Uzlaşma Hükümeti'ne destek verdiği bilgileri basına yansımıştır. Ayrıca, Trablus'taki genelkurmay başkanlığı çatısı altındaki askerler ve deniz kuvvetleri de Uzlaşma Hükümeti'nin emrinde olduğunu açıklamıştır. Misratalı'nın en önemli siyasetçilerinden Abdurrahman Suveyhli'nin Uzlaşma Hükümeti'ni desteklemesi Misratalı

milislerin Uzlaşma Hükümeti'ne yakın durması olarak yorumlanabilir.

Nuri Ebu Sehmeyn'nin MGK Başkanı olarak Uzlaşma Hükümeti'ne destek vermemekte direnmesi nedeniyle, MGK içinde Uzlaşma Hükümeti'ne destek verenler toplanarak Devlet İstişare Meclisi'nin (BM çözüm taslağına göre MGK'nın fesh edilerek, Devlet İstişare Meclisi kurulacağını ifade etmiştik) teşkil edildiğini duyurmuştur. DİM başkanı olarak Abdurrahman Suveyhli seçilmiştir. Suveyhli'nin DİM başkanı olarak seçilmesi, Misratalı'nın yeni siyasi arenadaki önemini göstermekle birlikte, Uzlaşma Hükümeti öncesi süreçte MGK'ya ciddi destek veren ve Trablus'u Zintanlı milislerden temizleyen Misratalı Salah el-Badi'nin Uzlaşma Hükümeti'ne karşı olduğu bilgileri basına yansımıştır. Buradan anlıyoruz ki; Misratalı güçler arasında Uzlaşma Hükümeti konusunda bir görüş birliği mevcut değildir. Ancak Misratalı milis komutanlarından Ebu Bekir Misallati, Misratalı Askeri Meclisi'nin Uzlaşma Hükümeti'nin desteklediğini ifade ederek, Salah Badi'nin komuta ettiği birliklerin çoğunun kent dışından olduğunu ve azınlık olduğunu söylemiştir. Bunun yanında petrol rafinerilerinin koruma birlikleri Uzlaşma Hükümeti'ne desteğini açıklamıştır.

Müslüman Kardeşler'e yakın Adalet ve İnşaa Partisi açık bir şekilde Uzlaşma

Hükümeti'ni desteklemektedir. Partinin lideri Muhammed Savvan'ın da Misratalı olması Misrata'nın Ulusal Uzlaşma Hükümeti'ne desteğine katkı sunmuş olabilir. Bunun yanında partinin Libya genelinde örgütlü tek parti olduğunu dikkate aldığımızda; ülke genelinde Uzlaşma Hükümeti'ne destek toplama hususunda etkili olduğu da kaydedilebilir. Liberal görüşleri ile öne çıkan siyasetçi Cuma el-Gamati de Uzlaşma Hükümeti'ne destek verenler arasında zikredilmelidir. Buna rağmen Libya Müftüsü Sadık el-Gırayni, Uzlaşma Hükümeti 30 Mart'da Trablus'a geldiğinde karşı tavır takınmıştır. Şu hususların düzeltilmesi durumunda Uzlaşma Hükümeti'nin desteklenebileceğini kaydetmiştir; "Terör ve terörist tanımının net bir şekilde yapılması, güçlü bir ordu müessesinin oluşturulması, Devlet İstişare Meclisi'nin yasama noktasındaki durumun tekrar gündeme alınması, uluslararası kanunların belirleyiciliğinin netleştirilmesi ve Haftar'ın askeri hiçbir görev almaması." Gırayni'nin Libya müftüsü olmaktan öte MGK içinde sayıları yirmiye varan isimle yakın ilişkisi ve Trablus'taki bazı milis birlikler üzerindeki etkisi dikkate alındığında, ifade ettiği hususlar bir hayli önem arz etmektedir. Ayrıca ifade ettiği hususların sadece Uzlaşma Hükümeti'ne karşı olanların değil, destek verenlerin de zih-

ninde bir soru işareti olarak mevcut olduğunu ifade etmekte yarar vardır.

Ulusal Uzlaşma Hükümeti ve Bölgesel Aktörlerin Politikaları

Bölgesel ve uluslararası aktörlerin, Libya'da siyasetin değişen yüzüne göre konumlandığı söylenebilir. Ancak bölgesel ve uluslararası aktörler de siyasetin değişen cehresine göre bir anda yeniden konumlanmak yerine, sürecin akışına göre, eski müttefiklerini de desteklemeyi sürdürerek, konumlanmaya başlamıştır. Bu noktada Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri, Uzlaşma Hükümeti'ne destek verdiklerini açıkladı. Diğer taraftan Halife Haftar ve etrafındaki silahlı güçlerin ve TM içindeki müttefiklerinin mezkur ülkelerin desteği olmadan siyaset üzerinde belirleyici olması mümkün görünmüyor. Arap dünyasının genelinde başta Müslüman Kardeşler teşkilatları ve onlara yakın siyasi hareketleri boğmaya çalışan mezkur ülkeler, Libya'da Müslüman Kardeşler teşkilatları ve Müslüman Kardeşler teşkilatlarının da içinde bulunduğu koalisyonun yeni siyasi ortamda güçlenmesi ihtimaline karşı Halife Haftar'ı desteklemeye devam ediyor denilebilir.

Mısırlı yetkililerin, Kahire'de, en üst düzeyde defalarca Fayiz Serrac ile bir araya geldiğini ve Uzlaşma Hükümeti'ni

de desteklediğini dikkate alırsak Hafta'nın ve etrafındaki güçlerin halen Mısır merkezli ittifaktan destek alması nasıl izah edebiliriz? Mezkûr ülkeler Libya'da siyasetin ne yöne evirilebileceğini ön göremedikleri için, silahlı bir gücü ve onun etrafında oluşmuş sivil ittifakı elde tutmak istiyor olabilir. Bu nedenle Uzlaşma Hükümeti içindeki siyasi dengelerin ne yöne evirileceği, bölgesel güçlerin Libya'ya ilişkin politikalarının ne yöne evirileceğini belirleyecektir. Eğer Uzlaşma Hükümeti içinde mezkûr ülkelerinin bölge siyaseti ile aynı dalga boyunda Libya'yı okuyan yerel aktörler güçlenirse zaman içerisinde Hafta ve etrafındaki ittifak tasfiye edilebilir. Elbette tasfiye büsbütün bir tasfiye olmaktan ziyade, öne çıkan isimlerin bölge başkentlerinde misafir edilmesi diğerlerinin ise yeni siyasal sistem içinde konumlanması şeklinde olabilir. Ancak Uzlaşma Hükümeti içinde bölge siyasetini mezkûr ülkelerle aynı çerçevede okumayan aktörler güçlenir ve belirleyici olmaya başlarsa, Hafta da Libya siyasetindeki belirleyici rolünü sürdürecektir.

Başta ABD olmak üzere İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya, Uzlaşma Hükümeti'ni güçlü bir şekilde desteklemektedir. Şu ana kadar İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya Dış İşleri Bakanları Trablus'u ziyaret etmiştir.

Türkiye ise en başından beri BM inisiyatifini desteklemiş, Uzlaşma hükümeti kurulduktan sonra yerel aktörlerin Uzlaşma Hükümeti'ne destek olması gerektiğini ifade etmiştir. 4-5 Nisan'da Türkiye'nin Libya Özel Temsilcisi Emrullah İşler ve beraberindeki heyet Trablus'u ziyaret ederek, Faiz Serrac ile görüşmüş ve Uzlaşma Hükümeti'nin Trablus'a taşınmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. İşler'in ayrıca halen Uzlaşma Hükümeti'ne muhalefet eden Nuri Ebu Sehmeyn ile de bir görüşme gerçekleştirdiği kaydedilmektedir.

Ulusal Uzlaşma Hükümeti'ne Dair Değerlendirme ve Öngörüler

Ulusal Uzlaşma Hükümeti öncesi dönemde, Libya Merkez Bankası Libya'daki siyasi çatışmanın tarafı olmadığını belirterek, her iki meclis ve hükümete ve mensuplarına ödeme yapmaya devam etmiştir. Bu nedenle gerek TM ve ona bağlı bürokratlar, askerler ve milisler, gerek de MGK ve ona bağlı bürokratlar, askerler ve milisler düzenli bir şekilde maaş almıştır. Bu durum her iki tarafın da milis güçlerini artması, silah teminine imkân sunmuştur. Ancak Uzlaşma Hükümeti'nin Trablus'a girmesi ile Merkez Bankası ve Libya Petrol Şirketi yetkilileri de Uzlaşma Hükümeti'ne bağlı olduğunu açık-

lamıştır. Uzlaşı hükümetinin hali hazırda petrolü ve bütçeyi kontrol ediyor olması, kendisine karşı gelen bürokrat ve askerlerin finansal destekten yoksun kalması anlamına gelmektedir.

Bunun yanında Uzlaşı Hükümeti'ne açık muhalefet gösteren MGK Başkanı Nuri Ebu Sehmeyn, TM Başkanı Ukeyla Salih ve MGK'nın atadığı hükümetin Başbakanı Halife el-Gavi'ye yönelik uluslararası yaptırımlar Uzlaşı Hükümeti'nin elini güçlendiren bir diğer önemli husustur. Uluslararası ve bölgesel desteğe de sahip olduğunu da dikkate alırsak, önümüzdeki süreçte muhaliflerin gün geçtikçe zayıflayacağını Uzlaşı Hükümeti'nin ise egemenlik sahasını genişleteceğini söyleyebiliriz. Ancak yukarda ifade ettiğimiz üzere Haftar ve destekçilerinin durumunu, Uzlaşı Hükümeti içindeki dengelere göre şekillenecektir. Eğer Mısır ve Birleşik Arap Emirliklerinin liderlik ettiği ittifakın bölge okuması ile aynı paralele olmayan aktörler belirleyici konuma gelirse, Haftar'ın bölgesel desteği devam edebilir.

Uzlaşı Hükümeti'nin oldukça yıpranmış devlet kurumlarını, derin kırılmalar yaşamış bir toplumsal yapıyı, Merkez Bankası'nın rezervi azalmış bir ekonomiyi, bir buçuk milyon Libyalının

maddi desteğe ihtiyaç duyduğu bir ekonomik realiteyi ve silahlı bir halkın yönetimini devraldığını da unutmamak gerekiyor. Devlet kurumları içinde siyasi elitler ve silahlı güçlerle içi içe geçmiş çıkar odakları, çatışmalar sırasında birbirine düşman olmuş kabileler, oldukça düşmüş petrol üretimi ve borç alacak kadar zayıflamış merkez bankası rezervleri Uzlaşı Hükümeti'nin çözmek zorunda olduğu sorunlar arasında kaydedilmelidir. Milis grupların merkezi ordu karşısındaki durumunun ne olacağı, halkın elindeki silahların nasıl toplanacağı, merkezi ordu içerisinde Haftar yanlısı kadrolardan milis birliklerinde neden olduğu tedirginliğin sebep olduğu güvenlik sorunları da ayrıca Uzlaşı Hükümeti'ni meşgul edecek konular arasında yer alıyor. Bunun yanında durma noktasında gelen ekonominin yeniden canlanabilmesi için yabancı müteahhit ve yatırımcıların Libya'ya nasıl geri döneceği, zararlarının asıl temin edeceği, yabancı işçilerin güvenliğinin nasıl temin edileceği soruları da Uzlaşı Hükümeti'nden cevap bekleyecektir.

Sonuç ve Beklentiler

1. Libya'daki sorunun yerel, bölgesel ve uluslararası aktörlerin iç içe geçtiği, yerel olduğu kadar bölgesel çıkarların da belirleyici olduğu açık bir

şekilde görülmektedir. Irak ve Suriye'den Libya'ya geçtiği iddia edilen IŞİD terör örgütü unsurları nedeniyle Libya uluslararası kamuoyunun ilgisini daha fazla çekmeye başlamıştır. IŞİD, Irak ve Suriye'deki derin siyasal, toplumsal ve ekonomik krizden beslenerek büyümüştür ve büyümeye devam etmektedir. Hayatta kalabilmek için çocuklarının böbreğini satmayı dahi düşünün Iraklı ailelerin çocuklarının IŞİD'e katılması, yaşanan dramın dramatik bir şekilde şiddete dönüşmesi olarak yorumlanabilir. Bu nedenle siyasal mutabakat ve ekonomik istikrara odaklanmayan silahlı çözümler, krizi daha da derinleştirmektedir.

2. Libya'da siyasal mutabakat sağlanmaması durumunda IŞİD terör örgütünün bu krizden beslenmesi muhtemeldir. Uluslararası basında Libya'ya dış müdahale konusu gündeme getirilmektedir, ancak Libya'da sorunun çözümü ancak siyasal yollardan sağlanabilir.

3. Devlet İstişare Meclisi'nin kurulduğu ve Nuri Ebu Sehmeyn'e ve Halife el-Gavi'ye uluslararası yaptırım uygulandığını dikkate alırsak, şu an siyasal mutabakat için en önemli engelin Ukayla Salih ve ona destek verenler olduğu görülecektir. TM içinde Salih'in öncülük ettiği BM inisiyatifine muhalif blok, Uzlaşma Hükümeti'ni desteklememekte

direnirse tıpkı MGK örneğinde görüldüğü gibi; Uzlaşma Hükümeti'ni destekleyenler birleşerek Libya Parlamentosu'nu oluşturabilir. Böylece BM çözüm taslağının ön gördüğü siyasal yapı teşkil edilmiş olur, Ukeyla Salih ise uluslararası yaptırımlara muhatap olduğu için etkinliği gün geçtikçe azalabilir. Bu siyasal yapı üzerine oturan Uzlaşma Hükümeti'nin başarı şansı artar. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz sorunları yönetememesi durumunda Libya'daki parçalı güvenlik sektörü yeni siyasal hesaplaşmaların aracına dönüşebilir.